

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Ühiskonnateaduste instituut

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika peeriala

Otto Fomotškin

Bakalaureusetöö

EESTI POLIITILISED DISKURSUSED PAGULASPOLIITIKAS

Juhendaja: PhD Judit Strömpl

Tartu

2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Otto Fomotskin

02.06.2014

ABSTRACT

The political discourses in Estonian refugee policies

Estonia is admitting the least refugees among other European countries. One of the reasons behind this being its very conservative immigration policies. Because of many bogus asylum claims, it is now not so unusual that people automatically view refugees as committers of a fraud as a strive for a better life. This has moved the focus from an actual real need for protection from a life-threatening situation.

The aim of this thesis was to find out how politicians present their views on asylum policies and how these are then represented in public debates and *online media*. For this, six different discourses were analyzed: legal, economic, endangerment to the nation, integration, development aid and European Union pressure. The analysis was based on 12 online media articles, where politicians of four bigger Estonian parties were debating over topics concerning asylum policies.

The analysis revealed that most common discourse among selected politicians was the economic discourse. Although Estonia is fulfilling the minimum needs for the refugees, its further capability is limited due to the economic situation. From legal perspective, politicians agreed that all rights of asylum seekers should be guaranteed. Yet, some of the politicians presented hostile attitude towards refugees, this in some cases implying even to a racist point of view. Concerning the future perspective of Estonian asylum policies, the politicians followed the integration, European Union and development aid discourses. All in all, based on the politician's views it seems that Estonia is going to continue on the current conservative path in refugee policies.

Key words: asylum policies, Estonia, refugees, political discourses.

SISUKORD

ABSTRACT	3
Sisukord.....	4
SISSEJUHATUS	6
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE.....	8
1.1 Paguluse olemus	8
1.2 Varjupaigapoliitika Euroopas	8
1.3. Pagulaspoliitika Eestis	10
1.4. Eesti õigusraamistik asüüli andmisel.....	11
1.5. Eestis väljaantavad kaitseseisundid	12
1.6. Kaitse andmise menetlus	12
1.7. Eestis läbi viidud varjupaigaga seotud uuringud	13
1.8. Uurimusprobleemi püstitus, uurimuse eesmärk ja uurimusküsimused	16
2. METOODIKA	18
2.1. Meetod	18
2.3 Valimi moodustamine ja kirjeldus	19
2.4. Uurija refleksiivsus	20
3. EESTI POLIITILINE KONTEKST	22
3.1 Eesti Reformierakond	22
3.2 Isamaa ja Res Publica Liit	22
3.3 Eesti Keskerakond	23
3.4 Sotsiaaldemokraatlik Erakond	23
3.5 Poliitilise konteksti kokkuvõte.....	23
4. ANALÜÜS	24
4.1 Õigusdiskursus.....	24
4.1.2 Vastandumine õigusdiskursusele	25

4.2 Majanduslik diskursus	26
4.3 Eestluse ohustatuse diskursus	27
4.4 Integratsioonidiskursus	29
4.5 Arenguabi diskursus	30
4.6 Euroopa Liidu surve.....	32
KOKKUVÕTE	34
KASUTATUD KIRJANDUS	35

SISSEJUHATUS

Pagulaste või muul põhjusel ümber asuma sunnitud inimeste hulk on maailmas üha suurenevas kasvutrendis, mille põhjused võivad olla erinevad nagu looduskatastroofid, ebastabiilne poliitiline ja/või majanduslik olukord riigis. Põhjused on erisugused ning seetõttu on ka isiku nimetamine tulenev tema ümberasumise põhjusest lähtuvalt. Pagulase puhul on tegemist isikuga, kes on sunnitud lahkuma oma kodumaalt tagakiusamise, rassi, usu, rahvuse, poliitiliste vaadete või sotsiaalsesse gruppi kuulumise tõttu ning tal on põhjendatud hirm naasta oma päritoluriiki. Siiski leidub isikuid, kes tegelikkuses parema elu otsingul esinevad pagulasena, et saada elamisluba kõrgema elatustasemega riigis. Antud käitumine on viinud skeptilise hoiakuni arenguriikidest pärit varjupaigataotlejatesse. Pagulaspoliitika ärakasutamise hirmus on paljud riigid valinud konservatiivse tee ning poliitiline hoiak on pigem ettevaatlik.

Eesti puhul on varjupaigataotleste arv kasvanud kahekordseks viimase viie aasta jooksul, mille peamine põhjus on liitumine Schengeni viisaruumiga. Samas on reaalselt varjupaika saanud isikute arv langenud. Selle ühe põhjusena on välja toodud asjaolu, et tegelikkuses ei kvalifitseeru paljud varjupaiga otsijad poliitilise põgenikke alla, vaid isikud, kes on tulnud Euroopasse paremat elu otsima. Hoolimata varjupaigataotleste kasvust, on Eesti siiski Euroopa Liidus kõige vähem taotluseid vastuvõttev ja ka varjupaika pakkuv riik. Ühe põhjusena, miks selline trend on aastaid avaldunud, on liialt konservatiivset pagulaspoliitikat.

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, missugused on poliitikute arvamused pagulaspoliitikast ning kuidas need ilmnevad avalikes diskussioonides ja meediaartiklites. Poliitikute arvamust on oluline uurida, sest tegemist on isikutega, kes otseselt kujundavad riigi poliitikat ning osaliselt ka elanike vaateid antud teemale. Töö aitab välja selgitada poliitikute hoiakud pagulaste suhtes, poliitilist arvamust pagulaspoliitikast ning selle jätkusuutlikkusest. Lisaks aitab analüüs mõista, millises suunas antud valdkonnas liigutakse.

Töös esitan esmalt teoreetilise ülevaate paguluse üldisest ja rahvusvahelisest olemusest. Seejärel keskendun oma töös Eesti pagulaspoliitilisele olukorrale ning kirjeldan, milles väljendub Eesti konservatiivne pagulaspoliitika. Teooria osas annan veel ülevaate õigusraamistikust, antavatest kaitseisunditest, menetluskäigust ning kajastan Eestis läbiviidud pagulasteemalisi uuringuid. Bakalaureusetöö teises peatükis kirjeldan kasutatavat

metoodikat, andmekogumis- ja analüüsimeetodeid. Töö kolmandas osas annan ülevaate Eesti poliitilisest kontekstist, lähtuvalt pagulaspoliitikast ja nelja suurima erakonna programmist. Empiirilises osas käsitlen kuut erinevat diskursust seoses poliitikute arvamusega pagulaspoliitikast: õigusdiskursus ja sellele vastandumine, majanduslik diskursus, rahva ja hirmu diskursus, integratsioonidiskursus, arenguabi diskursus ning Euroopa liidu diskursus. Lisaks sisaldab antud töö osa arutlevat analüüsi.

Sooviksin tänada oma töö juhendajat Judit Strömplit, kes aitas kaasa töö valmimisele oma nõuannetega ning tähelepanekutega.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

1.1 Paguluse olemus

Inimesed on rännanud läbi aegade ning seda võib pidada üheks tunnuseks, mis on omaseks saanud inimloomusele. Läbi aegade on toimunud erinevaid rändelisi protsesse, millest tähtsaim on kindlasti urbaniseerumine. Rände põhjused on olnud erinevad, kuid üldjoontes saab seda jagada kaheks: vabatahtlikuks ja sunnitud rändeks. Viimase alla võib liigitada ka paguluse, mis rahvusvaheliselt on üha kasvavaks trendiks. (Boyle jt. 1998: 34; 180-183).

Paguluse ajalugu ulatub Piiblini, kui Aadam ja Eeva visati paradiisist välja ning Joosep ja Maria olid sunnitud põgenema Rooma võimude eest. Asüüli andmise mõiste oli kasutusel aga juba antiikajal (kreeka k. *asylon*), kui varjupaigaõigust jälgisid Kreeka linnriigid. Samuti vana Egiptuses sõlmiti varjupaiga –ja väljaandmislepinguid. (Uibopuu 2000: 122).

Mõistmaks antud valdkonda tuleb vahet teha asüülitaotlejal ja pagulasel. Esimest kasutatakse eelkõige seoses rahvusvahelist kaitset otsivate isikutega, kelle kohta pole veel langetatud pagulusstaatuse otsust (UNCHR 2013a: 25). Pagulane on seevastu isik, kelle kohta on langetatud positiivne otsus rahvusvahelise kaitse andmise osas. Eesti seadusandluses defineerib pagulust Välismaalastele rahvusvahelise kaitse andmise seadus (VRKS):

„Pagulane on välismaalane, kes põhjendatult kartes tagakiusamist rassi, usu, rahvuse, poliitiliste veendumuste või sotsiaalsesse gruppi kuulumise pärast viibib väljaspool päritoluriiki ega suuda või kartuse tõttu ei taha saada nimetatud riigilt kaitset ning kelle suhtes ei esine pagulasena tunnustamist välistavat asjaolu.“ (RT I, 21.12.2013, 5).

1.2 Varjupaigapoliitika Euroopas

Üha suurem pagulaste hulk ei jõua oma kodumaast eriti kaugale ning otsivad abi mõnest naaberriigist. Kui veel kümme aastat tagasi võõrustasid keskmiselt 70% maailma rahvusvahelise kaitse saanuteid just arenguriigid, siis viimase kümne aastaga on antud näitaja jõudnud 81%-ni pagulaste absoluutarvudes. Kõige rohkem pakuvad varjupaika oma riigis Pakistan ja Iraan ning esikümnesse mahub kaks arenenud Euroopa riiki, milleks on Saksamaa ja Türgi. (UNCHR 2013c: 13).

Suurima asüüli taotlejate hulk Euroopa Liitu tuleb Afganistanist, Pakistanist, Vene Föderatsioonist, Serbiast, Kosovost ning Somaaliast. Nimekirja lisandus 2011. aastal lahvatanud kodusõja tõttu ka Süüria. Kusjuures, perioodil aprillist 2011 kuni septembrini 2012 põgenes riigist 80 000 süürlast. Enamikule neist on pakkunud varjupaika Süüria naaberriigid, eeskätt Türgi. Euroopa Liidus (EL) on suurim süürlaste asüüli taotluste arv esitatud Saksamaale ja Rootsile. (UNCHR 2013b: 100)

EL seisab hetkel silmitsi kahe migratsioonipoliitilise probleemiga. Ühelt poolt on EL-i migratsioonipoliitika eesmärgiks leida vastus illegaalsele majanduslikule migratsioonile kolmandatest riikidest ning seda reguleerida. Teiselt poolt pagulaspoliitika, mille eesmärgiks on pakkuda kaitset pagulastele, mis on peamiselt mõjutatud humanitaarsest olukorrast varjupaiga taotlejate päritoluriigis. Kuna migratsioonipoliitika ei võimalda kõigile vaba ligipääsu Euroopa Liitu, siis kasutavad paljud ära pagulaspoliitikat, kuigi nad rahvusvahelist kaitset ei vaja. (Gortázar, jt 2012: 91-92). Seetõttu on migratsioonipoliitika puhul võimalus seda reguleerida ning seada näiteks ülempiirid, kuid pagulaspoliitika seesuguseid võimalusi ei anna.

EL-il on üha raskem kasvava sisserände surve tõttu hoida lahus migratsiooni- ja pagulaspoliitika. Antud väidet tõestab näiteks Euroopa Nõukogu Stockholmi programm. Nimetatud dokumendi kuuendas punktis on kirjas: „*Peame järgima oma kohustust austada põhiõigust varjupaigale, mis hõlmab ka tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet. Euroopa ühise varjupaigastüsteemi ja Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiameti asutamine peaks aitama tagada võrdset kohtlemist, rangete kaitsenõuete järgimist ELis ./.*“. Samas on punkt kuues ka öeldud et, selleks, et EL-i poliitika selles valdkonnas usaldusväärne ja edukas oleks, on tähtis ka ebaseadusliku sisserände tõkestamine ja vähendamine kooskõlas põhiõiguste hartaga. Erilist tähelepanu pööratakse saatjata laste olukorrale. (Euroopa Liidu Komisjon 2010).

Asüüli taotluste ebaühtlase arvu tõttu Euroopas osalevad EL-i 16 liikmesriiki UNCHR-i pagulaste ümberasustamise programmis. Taoline abinõu lahendab probleemi EL-i sees, vältimaks pagulaste ülemäärast kuhjumist kriisipiirkondadega piirnevatel aladel Vahemere regioonis. Samas heidetakse EL-ile ette, et rahvusvaheliselt ümberasustamisest osavõtt on liialt väike – 90% kogu maailma ümberasustamist vajavatest isikutest võtab vastu kolm riiki:

Kanada, Ameerika Ühendriigid ja Austraalia. Samas kui EL-i 16 riiki pakuvad vaid 8% kõigist globaalsetest ümberasumiskohtadest. (UNCHR 2012)

1.3. Pagulaspoliitika Eestis

Pagulasprobleemidega on Eestis aktiivsemalt tegeletud 1994. aastast. Koostöö arenenud lääneriikidega, eeskätt Soome ja Rootsiga, viis 1997. aastal esimese teemakohase (rahvusvahelise kaitse otsijad) seaduse vastuvõtmiseni. (Stern ja Nohrstedt 2001: 116-119; 138) Selle loomisel tugineti paljuski Skandinaaviamaade teooriatele ja praktikatele ning rahvusvahelisele õigusele, mille alustalaks on 1951. aastal vastu võetud ÜRO pagulasseisundi konventsioon ja 1967. aasta pagulasseisundi protokoll, millega Eesti liitus päev pärast esimese pagulasseaduse vastuvõtmist. (Roots ja Klaas 2011: 4).

Alates pagulasseaduse vastuvõtmisest on Eestile esitatud, 2014. aasta esimese kvartali seisuga, 446 varjupaigataotlust, millest rahuldatud on 47. Enamus avaldusi lükatakse tagasi, keeldutakse või lõpetatakse menetlus. Lisaks on esinenud 46 korral juhtumeid, kui on rahuldatud avaldus osaliselt ehk pole tunnistanud isiku pagulasstaatust, kuid on talle antud täiendav kaitse või elamisluba. Enim on varjupaika taotlenud Gruusia (64 isikut), Venemaa (59 isikut), Afganistani (36 isikut) ning Süüria (30 isikut) ja Vietnami (30 isikut) kodanikud. (Politsei- ja Piirivalvemati kodulehekülg). Sooliselt on mehed võrreldes naistega enamuses, kes on esitanud Eestis asüüli taotluse ning ka saanud rahvusvahelise kaitse (Kallas ja Kaldur 2011: 10-11).

Rahvusvaheliselt heidetakse Eestile ette liialt konservatiivset pagulaspoliitikat, mis seisneb rangete meetmete rakendamises sisserände ohjeldamiseks. Samuti näitab nimetatud poliitilist suunda seadusandluse jäik tõlgendamine immigratsiooniametnike poolt, Eesti kohtunike, juristide ja advokaatide nõrk ettevalmistus rahvusvahelise kaitse ja pagulase staatuse valdkonnas, range immigratsioonipoliitika, pagulase staatuse andmisest keeldumiste suur hulk, pagulaste nõrk majanduslik toetamine ning sellealaste valitsusväliste organisatsioonide puudumine või nõrkus (Dusman 2007: 5). Konservatiivsus pole omane ainult pagulaspoliitikale. Tegelikult on taasiseseisvumisest saadik olnud üldine migratsioonipoliitika konservatiivne. Näiteks sätestab Välismaalaste seadus § 114 lõige 2, et aastane välismaalaste sisserändearv ei tohi ületada 0,1 % Eesti alalisest elanikkonnast. (RT I, 23.12.2013, 69). Tegemist on siseriikliku otsusega ega mõjuta rahvusvahelistest konventsioonidest lähtuvat kohustust põgenikke vastu võtta (IOM 2012: 11). Samas näitab

see, et Eesti ei ole maailmas, ega Euroopas kõrgel kohal kui immigrantide sihtriik. Võrreldes teiste riikidega on Eesti UNHCR poolt avaldatud kogu Euroopat hõlmava asüülitaotluste statistika kohaselt kõige ebapopulaarsem maa varjupaigataotlejate seas (UNCHR 2013c: 46).

Raportis „*World-Wise Europe: A more coherent Europe for a fairer world*“ tuuakse välja, et Eesti pagulaspoliitika ei ühti riigi aetava välispoliitikaga. Üheltpoolt seisab Eesti rahvusvaheliselt inimõiguste ja demokraatia kaitsmise ja arendamise eest, samas on kodumaalt põgenevale isikul on raske siit saada rahvusvahelist varjupaika. Lisaks rakendab Eesti kõrgemat EL-s lubatud piirmäära pagulase tööle asumiseks, milleks on üks aasta. Lisaks soovitatakse raportis Eestil osa võtta UNCHR-i juhitud pagulaste ümberasustamisprogrammist. (Zacharie 2014).

1.4. Eesti õigusraamistik asüüli andmisel

Eestis reguleerib asüüli andmist Välismaalastele rahvusvahelise kaitse andmise seadus. Seadus võeti vastu 14.12.2005 ning jõustus järgmise aasta 1. juulist. Samal ajal kaotas kehtivuse 1997. aastal vastu võetud pagulasseadus. Vajadus uue seadus tulenes eelkõige EL-i astumisest ning sellega seoses siseriikliku õiguse vastavusse viimisest EL-i õigusega (Kallas ja Kaldur 2011: 6). Seadus reguleerib antud valdkonna aluseid, rahvusvahelist kaitset taotleva välismaalase ja rahvusvahelise kaitse saanud välismaalase õiguslikku seisundit ning Eestis ajutise viibimise, elamise ja töötamise õiguslikke aluseid, lähtudes välislepingutest ja EL-i õigusaktidest (Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus 2005).

VRKS leidis veel 2013. aasta alguses laialdast kriitikat inimõiguslaste poolt ning ka Eesti Vabariigi õiguskantsler nimetas mõningad sätted põhiseadusega vastuolus olevateks. Sellest tulenevalt jõustus 3. juulil 2013 VRKS-e ning sellega seonduvalt ka teiste seaduste muutmine. Nii rahvusvahelise kui siseriikliku õigusega vastuolus olevad sätted viidi omavahel kooskõlla. Muudatusest jäi välja Eesti Inimõiguste Keskuse ettepanek, et seaduses peaks eraldi näha olema lühiajalise ja pikkajalise kinnipidamise alused. Siseministeerium põhjendas väljajätmist Euroopa Parlamendi ja Nõukogu varjupaigataotlejate vastuvõtunõuete direktiivi artikkel 8-ga kooskõlas olemisega. Antud direktiivi eelnõu suhtes on olnud kriitilised aga UNCHR ning inimõiguste organisatsioonid. (Eesti Vabariigi Riigikogu 2013)

Lisaks on asüüli taotlejate ja saajatega seotud järgnevad siseriiklikud õigusaktid: väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus (RT I, 21.12.2013, 4), välismaalaste seadus (RT I, 23.12.2013, 69), vangistusseadus (RT I, 05.07.2013, 22) ja õiguskantsleri seadus (RT I, 03.07.2013, 10). (Eesti Vabariigi Riigikogu 2013).

1.5. Eestis väljaantavad kaitse seisundid

Vastavalt VRKS-le antakse kaitset välismaalasele, kelle suhtes on tuvastatud pagulase või täiendava kaitse seisund või kes kuulub EL Nõukogu otsusega määratletud ajutist kaitset vajavate isikute kategooriasse (Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus 2005). Lisaks näeb Välismaalaste seadus ette erandid tähtajalise elamisloa andmisel, mis tulenevad Eesti või EL sõlmitud välislepingu sätestatult (Välismaalaste seadus 2005). Seeläbi saab elamisloa anda isikule, kes on kannatanud või tunnistajaks kriminaalmenetluses, mille asjaoluks on inimkaubandusega seotud kuritegu ning inimkaubanduse vastu, mis tuleneb EL Nõukogu Raamotsusest 2002/629/JSK. Lisaks on antud erandkorras ning välislepingu alusel elamisluba Gruusia põgenikele seoses 2008. aasta augustis puhkenud Gruusia-Venemaa konfliktiga. Seega võib välja tuua neli rühma, kellele Eesti annab rahvusvahelise kaitse: pagulased, täiendava kaitse saajad, ajutise kaitse saajad ja inimkaubanduse ohvrid. (SA Eesti Migratsioonifond. Euroopa Rändevõrgustik 2009).

1.6. Kaitse andmise menetlus

Varjupaiga taotlejale pagulasseisundi omistamise ja äravõtmise miinimumnõuded sätestab EL direktiiv 2005/857EÜ ning siseriiklikus õigussüsteemis VRKS.

Edukas varjupaigataotlemine (välismaalane saab rahvusvahelise kaitse) koosneb kuuest astmest. Esiteks tuleb esitada välismaalasel varjupaigataotlus. Sellele järgnevad esmased toimingud: isiku tuvastamine, varjupaiga taotlemise põhjuste ja reisiteekonna kirjalik fikseerimine, fotografeerimine ning sõrmejälgede võtmine ning vajadusel tervisekontroll ja DNA võtmine. Kui need toimingud on tehtud, saadetakse isik Varjupaigataotlejate Vastuvõtukeskusesse. (Politsei-ja Piirivalveamet 2014).

See järel tehakse kindlaks, ega mõni teine riik pole alustanud antud isiku varjupaigataotlust menetlema. Positiivse tulemuse puhul saadetakse isik antud riiki tagasi, kus menetlus juba käib. Kui varjupaiga taotluse eest vastutab Eesti, alustab Kodakondsus- ja Migratsiooniamet sisulist menetlust. Selle käigus kogutakse varjupaigataotleja kohta mitmesugust infot ning

kantakse riiklikusse välismaalaste rahvusvahelise kaitse andmise registrisse. Seejärel teeb KMA kogutud informatsiooni põhjal otsuse. Leides et varjupaiga taotleja vastab pagulase nõudele saab ta elamisloa kolmeks aastaks ja täiendava kaitse saajale üheks aastaks. Mõlemat võib vajadusel ka pikendada. KMA võib taotluse ka tagasi lükata ning sellisel juhul on varjupaigataotlejal 10 päeva jooksul võimalus otsus edasi kaevata Tallinna halduskohtule. (Kodakondsus- ja Migratsiooniamet 2007; Teeväli ja Viks 2007: 28)

ÜRO 1951. aastal vastu võetud pagulasseisundi konventsiooni kohaselt peab pagulasseisundi saamiseks olema täidetud objektiivse ja subjektiivse kartuse nõue. Kas antud kriteeriumid on täidetud otsustab iga varjupaigataotluse saanud riik ise ning seab neile seoses sellega kohustuse kaitsta põgeniku elu seni kuni põgenik on võimeline ennast ise kaitsma. Seetõttu on antud „kartuse“ nõude tõlgendamine suhteliselt keeruline ja vastutusrikkas ning seetõttu peab varjupaigamenetlemist läbi viima pädev ametnik. Ametniku kohus on teada, et kartuse määr oleneb isikust, tema ootustest ning võimest tulevikku ette näha jättes muud tegurid kõrvale. Otsustusprotsessi aitab lihtsustada ka Põgenike Ülemkomissari Ameti (UNCHR) koostatud ja avaldatud riikide nimekirja, kus põgenikul pole tagakiusamist karta. Samas ei saa antud teavet alati usaldada, näiteks mõne Aafrika või Aasia riigi puhul ning infot tuleks menetleval riigil üle kontrollida. (Uibopuu 2000: 123-124)

1.7. Eestis läbi viidud varjupaigaga seotud uuringud

Kõige laialdasemad uuring seoses varjupaiga taotlejatega anti välja 2011. aastal Balti Uuringute Instituudi poolt. Kokku avalikustati neli uuringut Eesti Vabariigi Siseministeeriumi tellimusel.

Uuringus, mis käsitles Eesti ja EL õigusaktide võrdlevat analüüsi, käsitleti erivajadustega isikute vastuvõtutingimusi. Raportis jõuti järeldusele, et Eesti on direktiivist 2003/9/EÜ artiklitest 17-20 tulenevad kohustused ja nõuded vastu võtnud osaliselt. Üks olulisemaid puuduseid VRKS-s on erivajadustega isikute definitsiooni puudumine. Lisaks puudub erivajadusega isikute puhul varjupaigataotlemise menetluskord ning pole kehtestatud vastuvõtutingimuste erisusi taoliste isikute puhul. (Roots ja Kallas 2011).

Analüüsi „Varjupaigataotlejate rahulolu ja ootused neile pakutavate teenuste ja vastuvõtutingimuste osas“ jaoks viidi läbi intervjuud 16 inimesega, sealhulgas 4 Illuka Vastuvõtukeskuse elanikuga, kes olid hiljuti saanud rahvusvahelise kaitse. Uuringust selgus,

et kuigi arstiabi on kõigile varjupaigataotlejatele tagatud, puudub taotlejatel või juba kaitse saanud isikel info, kuidas see süsteem toimib ning kelle poole nad pöörduma peaksid. Lisaks toodi välja ka üldine infovahetuse puudus Illuka Vastuvõtukeskuses ning personali vähenenud keeleoskus. Analüüsist selgus lisaks, et ka vaba aja sisustamisega oli keskuses probleeme – selle oleks võinud sisustada näiteks eesti keele õpetamisega. (Kaldur ja Kallas 2011).

Uuring „Erivajadusega varjupaigataotlejatele pakutavate teenuste ja organisatsioonide kaardistamine ning teenustega rahulolu küsitlus“ viidi läbi küsimustiku vormis, milles organisatsioonid hindasid oma senist teenuste pakkumise kogemust, arenguvõimalusi ja koolitusvajadusi. Lisaks analüüsiti aspekte nagu organisatsioonide omavaheline koostöö ja partnerite võrgustik, organisatsioonide tüüp, tegutsemisaja pikkus ning töötajate arv, kes on otseselt varjupaigataotlejatega seotud. Raportist selgub, et riik on peamiselt kõik ülesanded delegeerinud teiste sektorite organisatsioonidele, teenust pakuvad organisatsioonid hindasid oma teenuste kvaliteeti valdavalt heaks või väga heaks, kuigi olulise takistusena toodi välja kvaliteetsete teenuste väljaarendamiseks ning pakkumiseks Illuka Vastuvõtukeskuse eraldatud asukohta. Lisaks esitati uuringus mitmeid ettepanekuid varjupaigataotlejatele ning sealhulgas erivajadusega varjupaigataotlejatele teenuste pakkumise kujundamiseks. (Saharov jt. 2011).

EL-i viie liikmesriigi erivajadusega varjupaigataotlejate vastuvõtutingimuste parimate praktikate uuringu eesmärgiks oli kaardistada rakendatavaid meetmeid ja loodud vastuvõtutingimusi erivajadusega varjupaigataotlejatele ning tuua välja neist parimad, mida on võimalik rakendada ka Eestis. Vaatluse alla võeti Ühendkuningriik, Rootsi, Saksamaa, Holland ja Poola. Uuringus selgus, et ka teistel riikidel, väljaarvatud Saksamaal ja Poolal, on probleeme erivajadusega varjupaigataotlejate defineerimisel. Lisaks tõdeti, et sujuvamaks tööks on olulisel kohal kõikide osapoolte koostöö ja infovahetus. Analüüsis toodi välja Ühendkuningriigi näitel, et tuleks pakkuda rasedatele või värskest sünnitanud naistele nõustamist pereplaneerimise, seksuaaltervise ja vanemahoolitsuse vallas. Hollandis on varjupaigataotlejatele loodud eraldi riiklik tervisekindlustuse pakett, mis loob selguse ja kindluse, et kõik osapooled on teadlikud oma õigustest. Lisaks võiks Rootsi näitena korraldada varjupaigataotlejatele mitmesugust huvitegevust ja kultuuriüritusi, mis on väga olulised varjupaigataotlejate eraldatuse eemalepeletamiseks ning Suurbritannia ja Saksamaa näitel tegeleda piinamise ja organiseeritud vägivallaohvrite abistamisega. (Kallas 2011)

Igal aastal annab Eesti pagulaste olukorrast ülevaate Eesti Inimõiguste Keskuse aastaraamat. 2013. aastal nimetati suurimaks kordaminekuks pagulasvaldkonnas VRKS-e ja sellega seonduvate seaduste muutmise jõustumine. Teise positiivse joonena toodi välja varjupaigataotlejate majutuskeskuse ärakolimist Illuka vallast. Lisaks märgiti, et ühiskonnas on suurenenud diskussioon pagulaste teemal. Samas pöörati rõhku, et kuigi varjupaigataotlejate esitamine Eestile eelmisel aastal suurenes, vähenes nende rahuldamise hulk. Samuti valmistab muret Politsei- ja Piirivalveameti väljasaatmiskeskus, kus ei arvestata piisavalt varjupaigataotlejate kultuurilise päritoluga ning käeraudade kasutamine pole olnud piisavalt põhjendatud. (Eesti Inimõiguste Keskus 2014).

Eesti Inimõiguste Keskuse aastaaruanne annab ka mõningaid soovitusi antud valdkonna paremaks muutmiseks. Näiteks soovitatakse piirimonitoringu tegemise lubamist Eesti Vabariigi piiril, et kaardistada pagulastega seotud hetkeolukord piiridel. Teiseks tuleks koostada infomaterjal asüüli saajale nende õiguste ja kohustuste kohta koos vajalike kontaktandmetega ning seda enamlevinud varjupaigataotlejate poolt räägitavates keeltes. Samuti tuleb tähelepanu pöörata ehitamiseks üles korralik süsteem, mis oleks pagulastele abiks ühiskonda integreerumisel. Oluline on ka pagulaste kohta teavitustöö tegemine, et tõsta ühiskonna teadlikkust pagulastest ning lisaks ei tohiks varjupaigataotlejaid paigutada Kinnipidamiskeskusesse, sest isik on riiki sisenenud illegaalselt ja kardetakse tema põgenemist. (Eesti Inimõiguste Keskus, 2014). Kokkuvõtlikult võib aga öelda, et võrreldes eelmiste aastate aruannetega on olukord muutunud märgatavalt paremaks.

Kuigi tähtis on uurida, mis olukord valitseb antud valdkonnas, ei saa mööda vaadata ka asjaolust, kuivõrd siinne elanikkond pagulasi toetab, sest eelkõige on poliitika sõltuvuses valijatest. 2010. aastal avalikustatud uuringus „Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes“ selgus, et eestlased teevad küll vahet, kes on majandusimmigrant ja kes on pagulane, kuid seda väga pinnapealselt. Valdavenamuse teadlikkus teemast tuleneb meeidast ja isiklike kokkupuuteid on olnud vähe. Kuigi ollakse teadlikud, et põgenik on olnud sunnitud oma kodumaalt lahkuma tagakiusamise tõttu, siis eestlaste arvates mõjub taoline sisseränne siinsele elule siiski negatiivselt. Ühelt poolt võib selle põhjuseks olla lihtsalt madal teadlikkus ja sellest tulenev hirm – tegelikult puudub enamusel ülevaade, palju üldse varjupaiga taotlejaid on ning paljude taotlused reaalselt ka rahuldatakse. Seetõttu oodatakse riigilt reeglina karmi poliitika teostamist antud valdkonnas: 71 % vastanutest leidis,

et varjupaigapoliitika peaks olema pigem sisserännet takistav. Üldiselt ei eristata pagulaste sisserännet üldisest sisserändest ning nähakse mõlemas võrdselt negatiivset mõju. Uuringust selgub, et valdavalt on pagulaste sisserände vastaselt meelestatud naised, eestlased, vanem elanikkond, madalama haridustasemega ning maal elavad inimesed. (Saarpoll, 2010).

1.8. Uurimusprobleemi püstitus, uurimuse eesmärk ja uurimusküsimused

Maailmas suureneb üha enam põgenike arv, kes on sunnitud oma kodumaalt erinevatel põhjustel lahkuma (UNCHR 2013c: 2-3). Antud trend avaldab survet ka Eestile ning toonud kaasa varjupaigataotluste arvu kasvu (Sisekaitseakadeemia 2010: 44), mistõttu tuleb Eestil vastavalt rahvusvahelise kohustusele pakkuda ajutist elukohta asüüli taotlejatele ning kui nende avaldus on põhjendatud, anda ka varjupaika.

Eestis on hetkel pagulasteema puhul konservatiivne mõttelaad, mis kajastub ka poliitikas ning seisneb rangete meetmete rakendamises sisserände ohjeldamiseks. Poliitikat kujundavad otseselt poliitikud, mistõttu võib neid pidada antud trendi loojateks. Poliitikud on ühed ühiskonna tähtsamad arvamusiidrid ning läbi poliitika mõjutavad nad inimeste igapäevaelu. Ühelt poolt on poliitik tavaline Eesti elanik, kellele on antud kodanike mandaat viia ellu riigi jaoks tähtsaid otsuseid. Oma otsustes peab ta olema iseseisev ning lähtuma oma valijate huvidest. Siiski ei saa ta jätta kõrvale ka erakondlikke eemärke, tänu millele on ta suuresti pääsenud poliitilisele areenile ning muutunud valijate jaoks rohkem nähtavaks. Lisaks mõjutab tema otsused EL-i seadusandlus, mis ei pruugi üldsegi olla kooskõlas siseriiklike eesmärkidega. Seetõttu peab poliitik otsuste s.h ka pagulaspoliitiliste otsuste langetamisel lähtuma üheaegselt oma isiklikust moraaltundest, EL-i kohustuslikest õigusaktidest ning ka valijate huvidest.

Antud teema puhul tuleb kindlasti arvesse võtta Eesti lähiajalugu. Eesti ühiskonnas on palju Nõukogude Liidu ajal sisserännanud muulasi. Ühelt poolt võib arvata, et eestlased on harjunud multikultuursusega, teisalt aga tekitab see ühiskonnas selgelt palju probleeme nagu näiteks nende integreerimise Eesti ühiskonda. Sellest tulenevalt on Eesti järginud pigem konservatiivset joont, mis puudutab küsimusi elamislubade ja varjupaiga andmise vallas. Taolisele trendile on viidanud ka mitmed uuringud (Dusman 2007:5). Ettevaatlikkuse peamiseks põhjuseks on püüd hoida ära taolisi probleeme, mis on tekkinud venekeelse elanikkonnaga, näiteks keelelised või kultuurilised lahkkelid.

Euroopa Liidus vaadatakse Eesti liialt konservatiivsele käitumisele kriitiliselt, sest varjupaiga- ja migratsioonipoliitika peavad olema selgelt kaks eraldi valdkonda (Euroopa Liidu Komisjon 2010). Varjupaiga mitteandmisega võivad saada kahjustada inimese inimõigused. Eestit kritiseeritakse, et välispoliitiliselt, mille alla kuulub arengu- ja humanitaarabi, ollakse demokraatia ning inimõiguste kaitsjad, kuid varjupaigapoliitikas pannakse need samad valdkonnad abivajava inimese jaoks justkui lukku. Seetõttu võib öelda, et kuigi Eesti varjupaigapoliitikast võib aru saada ning seda mõista, on see siiski niivõrd vastuoluline. Võib jääda mulje, et antud valdkonnas on poliitik justkui vahelüli, keda lükata ühele kui teisele poole. Seejuures tuleb arvestada muuhulgas ka seda, mida arvavad poliitikud teemast ise ning mis neid antud mõttelaadide poole suunab.

Antud uurimuse eesmärk on välja selgitada, missugused on poliitikute arvamused pagulaspoliitikast ning kuidas need ilmnevad avalikes diskussioonides ja meediaartiklites. Käesolev analüüs aitab lisaks mõista ka, missuguses poliitilises suunas liigutakse.

Tuginedes kirjandusele, uurimuse probleemile ning eesmärgile, püstitan järgnevad uurimusküsimused:

1. Missugust suhtumist pagulastesse poliitikud avalikkuse ees demonstreerivad?
2. Missugusena näevad poliitikud hetkel Eesti pagulaspoliitikast?
3. Milline on poliitikute arvamus Eesti pagulaspoliitika jätkusuutlikkusest?

2. METOODIKA

2.1. Meetod

Käesoleva töö eesmärgiks on koguda ning analüüsida Eesti poliitikute arvamusi seoses pagulaspoliitikaga. Sellest tulenevalt on empiiriliseks lähenemiseks kvalitatiivne lähenemisviis.

Kvalitatiivsete uuringute lähtekohast jälgin diskursusanalüüsi raamistikku. Diskursusanalüüsi puhul käsitletakse keelt inimese tegevuse analüüsimiseks, sest keelekasutus on vahelduv, mitmehäälnene ning mõnikord vastuoluline. See aitab kontrollida, kas ja kuidas on poliitikutel veendunud oma arvamuse avaldamises või on nad antud teema puhul mõjutatavad. Diskursusanalüüsi puhul pole tegemist selgepiirilise uurimismeetodiga, vaid laia teoreetilise raamistikuga, millesse on põimitud mitmeid erinevaid rõhuasetusi ja meetoodilisi rakendusi. (Laherand 2008: 309, 315)

Oma töös kasutan kriitilise diskursusanalüüsi suunda, mis tugineb arvamusel, et sõnad ei ole kunagi neutraalsed, vaid politiseeritud ja kannavad endas võimu ning peegeldavad kõneleja huvisid. Taoline analüüs aitab uurimuses leida vastused püstitatud uurimusküsimustele. Fookuses on poliitikute arvamused pagulaspoliitikast ning ka asjaolud, mis arvamusi suunavad.

Kriitilise diskursusanalüüsil on mitmeid koolkondi. Käesoleva töö konteksti arvestades olen otsustanud kasutada sotsiokognitiivse koolkonna meetodit. Peaasjalik on suunatud etniliste eelarvamuste ja rassiliste vaadete taastootmise diskursusele. Näiteks on antud koolkonna üks tuntumaid esindajaid Teun A. van Dijk uurinud seeläbi etniliste eelarvamuste ja rassiliste vaadete taastootmist lääneühiskonnas. Taoline analüüs aitab uurimuses leida vastused püstitatud uurimusküsimustele, mille fookuses on poliitikute arvamused.

2.2 Andmekogumismeetod

Andmeid kogusin oma töö jaoks Interneti vahendusel, erinevates Eesti meediaväljaannete *online* arhiivides. Meediaväljaannete valik on põhjendatud sellega, et suure tõenäosusega on poliitikute arvamused meedias nende enda poolt üle kontrollitud ja omaks võetud. Lisaks on andmed kergesti kättesaadavad ning nendes on kokkuvõetud poliitikute seisukohad, mida nad

soovivad valijatega jagada. Interneti teel andmete kogumise peamiseks tunnuseks on, et uurija ja uuritav ei puutu omavahel kokku. Sellise andmekogumismeetodi plussiks antud töö puhul on eelkõige kerge ligipääs andmetele, tervikpildi saamise võimalus ning uurija nähtamatus, mis vähendab andmete moonutamise ohtu. (Murray ja Sixmith 2008: 48-51).

2.3 Valimi moodustamine ja kirjeldus

Andmete leidmiseks kasutasin Eesti meediaväljaannete *online* otsingumootoreid, leidmaks pagulastega seotud artikleid, kus poliitikud väljendavad oma arvamust antud teemal. Artikleid otsisin alates 2009. aastast kui toimusid viimased Euroopa Parlamendi valimised. Taoline töö kitsas ajaline piiritlemine on põhjendatud sellega, et ühiskondlik arutelu pagulasteemal on aktiveerunud just viimase viie aasta jooksul. Näiteks pärineb sellest perioodist mitmeid pagulasteemalisi arutelusid ning enamus uuringuid varjupaigasaanute hetkeolukorrast. Seetõttu ajalise punkti nihutamine varasemaks poleks põhjendatud, sest annaks juurde vaid üksikuid aramusavaldusi poliitikute poolt. Lisaks toimus 2009. aastal märgatav kasv asüülitaotluste osas ning see on kasvanud ka järgnevatel aastatel, mistõttu on see periood olnud pidevas muutuses antud valdkonnas. Meediaartiklite leidmisel kasutasin järgnevaids otsingusõnu: pagulane, asüül, varjupaiga taotleja, põgenik, varjupaigapoliitika ja pagulaspoliitika.

Esialgu alustasin oma otsinguid väljaandest Postimees, kust sain enamus artikleid antud teemal. Teisena kasutasin Eesti Rahvusringhäälingu otsingumootorit, kus leidsin mõningaid uusi artikleid antud teemal, mida Postimees kajastanud polnud. Samuti leidsin ühe artikli Eesti Päevalehest.

Valimisse kaasasin artiklid, milles oli kajastatud poliitikute arvamusi, kes on olnud Eesti Vabariigi Riigikogu või Valitsuse koosseisus alates viimastest korralistest valimisest 2011. aasta märtsis või Euroopa Parlamendi koosseisus alates 2009. aastast. Seejuures pole oluline, kas saadik on olnud parlamendi koosseisus terve aja või osaliselt. Lisaks on valimis artikleid poliitikute arvamustega, kes on olnud viimastel valimistel olulised hääletkogujad, kuid pole esindatud üheski eelpool nimetatud institutsioonis, nagu näiteks Edgar Savisaar või Hannes Hanso.

Valimisse valisin Postimehe aramusportaaliks toimunud kolm väitlust:

- „Online- väitlus: Eesti pakkugu pagulastele paremaid elamistingimusi“ (25.01.2013)
Kristiina Ojulang vs. Eesti väitlusseltsi võistkond
- „Online-väitlus: konservatiivne pagulaspoliitika on Eestile õige“ (10.04.2013)
Marko Pomerants vs. Oudekki Loone
- „Online- väitlus: raha või põgenikud“ (30.04.2013)
Hannes Hanso vs. Eesti väitlusseltsi võistkond

Lisaks kaasasin valimisse kuus päevakajalist artiklit, milles poliitikud avaldasid oma arvamust pagulaspoliitikast:

- „Keskerakond: mida arvate ELi ühisest rändepoliitikast?“ (Postimees, 13.05.2009)
- „Sotsid: mida arvate ELi ühisest rändepoliitikast?“ (Postimees, 13.05.2009)
- „Reformierakond: mida arvate ELi ühisest rändepoliitikast?“ (Postimees, 13.05.2009)
- „Vaher: Eestist küsivad varjupaika ikkagi hea elu himustajad“ (Postimees, 27.05.2011)
- „Nutt: riik ei ole valmis pagulaste integreerimisega tegelema“ (ERR Uudised, 20.06.2012)
- „Rait Maruste: Aeg nõuab uut asüülipoliitikat“ (Eesti Päevaleht 02.09.2012)
- „Mikserit valitsuse jutt afgaani rahva aitamisest ei veena“ (Postimees, 22.05.2013)
- „Eestis on EL-i riikide seas kõige vähem pagulasi (ERR uudised, 23.03.2014)

Valimi valiku puhul on oluline välja tuua, et artiklite arv kus poliitikud käsitlesid pagulaspoliitikat oli väike ning seetõttu taastoodavad just need poliitikud Eesti pagulaspoliitika diskursust.

2.4. Uuriija refleksiivsus

Kvalitatiivse meetodi juures on oluline minu kui uurija roll, sest autori ülesanne on kvalitatiivsete uurimuste puhul läbi viia andmestiku kirjeldus koos teadusliku arutlusega.

Seejuures mõistan, et minu tõlgendused peavad töös olema erapooletud ning tulenema üksnes allikate analüüsist. Isiklikust arvamusest lähtuvad tõlgendused võivad viia töö mitteväärtuseni.

Antud teema puhul on mul selge arvamus ning pooldan valdavalt liberaalset pagulaspoliitikat seoses asüüli küsimustega Eesti ühiskonnas. Lisaks leian, et Eesti peaks parandama siin rahvusvahelise kaitse saanud isikute sotsiaalseid garantiisid. Olles ise töötanud pagulastega, olen kokku puutunud probleemidega, mida minul kui Eesti Vabariigi kodanikul on raske lahendada, rääkimata pagulasest.

Siiski ei tähenda see seda, et ma ei nõustuks mõnes aspektis teistsuguste arvamuste esindajatega. Näiteks pooldan ma Eesti liitumist Euroopa Liidu sisese põgenike ümberasustamisprogrammiga, kuid mitte kindlaksmääratud kvootide alusel. Pigem eelistan Eesti õigust otsustada, kui palju ta pagulasi vastu võtab ümberasustamisprogrammi raames.

3. EESTI POLIITILINE KONTEKST

Viimase korralise Riigikogu valimiste järel sai Riigikokku neli erakonda: Eesti Reformierakond, Isamaa ja Res Publica Liit (IRL), Eesti Keskerakond ja Sotsiaaldemokraatlik Erakond. Erakonnaliselt valitses samasugune olukord ka 2009. aastal. (Vabariigi Valimiskomisjon 2014). Seetõttu on Eestis neli põhilist poliitilist jõudu, keda tuleks pagulaspoliitilisest kontekstist lähtuvalt lähemalt uurida.

3.1 Eesti Reformierakond

Eesti Reformierakond on olnud viimasel ajal üks domineerivamaid jõude Eesti poliitikamaastikul, kuuludes valitsuskoalitsiooni ning olnud esindatud ka Euroopa Parlamendis. Erakonna programmist ei tulene selget poliitilist suunda varjupaiga valdkonnast, kuid sellegi poolest saab tuletada vihjeid antud teema kohta. Reformierakonna arvates peab välispoliitika toetama demokraatia ja vaba turumajanduse arengut ning inimõiguste austamist kogu maailmas ning Eesti riik on vajalik Eesti rahvuse ja kultuuri säilimiseks ning arendamiseks. Kõigile Eesti kodanikele ja Eestis seaduslikul alusel elavatele isikutele tuleb tagada isikuvabadused ja inimõigused, olenemata kellegi etnilisest päritolust ja emakeelest. Lisaks seistakse avatud demokraatliku ühiskonna eest, kus inimeste õigused ja vabadused on ülimalikud ning loodud on võrdsed võimalused igäühe arenguks ja heaoluks. (Eesti Reformierakond 2005)

3.2 Isamaa ja Res Publica Liit

Isamaa ja Res Publica Liit on olnud Reformierakonna järel üks peamisi jõude Eesti poliitikas, kuuludes pikalt valitsuskoalitsiooni ning on esindatud Euroopa Parlamendis. Kahte erakonda ühendab peamiselt sarnased vaated majanduspoliitika osas. Rahvuse ja kultuuri küsimustes on IRL aga konservatiivsem. Pagulusele viitab erakonna programm suhteliselt vähe, pigem on see võrreldes Reformierakonna programmiga rohkem Eesti riigi ja rahva keskne. Siiski mainitakse välispoliitika all, et Eesti peab jätkuvalt pöörama erilist tähelepanu demokraatia, inimõiguste ja turumajanduse toetamisele ning kaitsmisele maailma eri osades. (Isamaa ja Res Publica Liit 2014). Antud mõtteviis oleks omane üldiselt konservatiivset joont jälgiva erakonna puhul. Uuskonservatismi seisukohalt rõhutatakse ohutunnet seoses lääne ühiskonna mittekultuurilisuse suurenemisega, mida peetakse ebastabiilsuse ja konfliktide allikaks (Kalev ja Toots 2011: 138). Seega hoiab arenguabi lääne ühiskonnas ära multikultuursuse.

3.3 Eesti Keskerakond

Keskerakond on üks suurimaid valitsusopositsioonis olevaid erakondi. Oma olemuselt on tegemist tsentristliku erakonnaga. Erakonna programmist võib selgelt välja tuua pagulusega seotud punkte. Toetatakse Euroopa Liidu liikmesriikide ühtsust varjupaiga andmise reeglites ja immigratsioonipoliitikas. Lisaks rõhutatakse globaalse koostöö tähtsust vaesuse vähendamiseks ja demokraatia tugevdamiseks. Erinevalt eelnevate erakondade programmist kuvab jooksvalt läbi Eesti enda huvide eest seismine, kuid samas multikultuursuse ja rahvusvähemuse kaitse suur tähtsustamine. (Eesti Keskerakond 2005).

3.4 Sotsiaaldemokraatlik Erakond

Sotsiaaldemokraatlik erakond on üks väiksemaid jõude Eesti poliitikas, kuid viimasel ajal on üha enam kasvatanud oma mõjuvõimu. Andrus Ansipi juhitud valitsuse tagasiastumisega 2014. aasta kevadel, said Sotsiaaldemokraadid uude valitsuskoalitsiooni. Tegemist on vasakpoolse erakonnaga. Võrreldes teiste programmidega, kasutatakse suhteliselt vähe mõistet „kodanik“, vaid pigem sõna „inimene.“ Suurt rõhku pööratakse programmis sallivusele, solidaarsusele ja sotsiaalsele õiglusele. Programm ei too välja eraldi pagulusele suunatud punkte, kuid on läbivalt seotav pagulusega, sest rõhku pannakse justnimelt „inimesele,“ mitte rahvusele või Eesti riigile. (Sotsiaaldemokraatlik Erakond 2012).

3.5 Poliitilise konteksti kokkuvõte

Programmidest võib tuletada, et kõige selgemalt väljendab ennast pagulaspoliitika valdkonnas Eesti Keskerakond, kes üldse seisab oma programmis rahvusvähemuste õiguste eest. Samas ei saa vähem tähtsamaks pidada ka Sotsiaaldemokraatliku erakonna programmi, kes küll ennast antud valdkonnas otseselt ei väljenda, kuid kelle programm on jooksvalt arvestav pagulusega, sest programm pole lähtuv rahvusest vaid inimesest. Eesti Reformierakonna programm peab tähtsaks kõigi siia jõudnud pagulaste õiguste tagamises, kuid sama peab välispoliitiliselt tähtsaks probleemiga tegeleda juba kriisikolletes ning leida probleemile lahendus seal. IRL on käsitleb oma programmis asüüli teemat vähesel määral ning seda üksnes välispoliitika all. Enamjaolt keskendub ende programm Eestile ning kodanikele.

4. ANALÜÜS

Käesolevas peatükis toon välja analüüsi, mille aluseks on andmekogumise käigus leitud meediaartiklite põhjal valminud diskursusanalüüs ning uuringu alguses püstitatud uurimisküsimused. Analüüs jaguneb kuueks erinevaks peatükiks, mille aluseks on analüüsi käigus ilmnenu diskursused Eesti pagulaspoliitikast. Kokku käsitlen viite erinevat diskursust. Oluline on siinjuures märkida, et kuigi Kristiina Ojuland ei kuulu enam Reformierakonda, ilmus analüüsitav meediaartikkel ajal, mil poliitik oli veel erakonna nimekirjas. Seetõttu käsitlen teda antud analüüsis kui Reformierakonna esindajat.

4.1 Õigusdiskursus

Õigusliku diskursuse puhul tuleb vaadelda, kuidas suhtuvad poliitikud pagulaspoliitikasse lähtuvalt pagulastele antud rahvusvahelisest eristaatusest, mis tuleneb 1951. aastal vastu võetud ÜRO pagulasseisundi konventsioonist ja 1967. aasta pagulasseisundi protokollist. Lisaks kuulub õigusliku diskursuse alla Euroopa ühise varjupaigapoliitika (CEAS) pakett, mille ühe osa moodustavad varjupaigataotlejate vastuvõtutingimuste direktiiv, millega sätestatakse miinimumnõuded varjupaigataotlejate vastuvõtmisel. (Kallas, 2013).

Eesti poliitikud toetavad demokraatlike väärtusi. Siit võib oletada, et nad peavad vajalikuks rahvusvahelise kaitse andmist olukordades, kus demokraatia ning inimõiguste austamine pole tagatud. Isikutele, kes elavad seesugustes riikides, tuleb tagada rahvusvaheline kaitse. Eesti on omapoolse panuse andnud ratifitseerides välislepingud, mis käsitlevad pagulasteemat.

„Eesti on alla kirjutanud kõigile olulistele rahvusvahelistele konventsioonidele, mis reguleerivad põgenike määratlemist, nende õigusi, riigi kohustusi põgenike ees jne.“ Hannes Hanso (30.04.2013)

Asja üks külg on see, et Eesti riik peab ratifitseeritud välislepinguid täitma ning pakkuma pagulastele ettenähtud minimaalsed nõuded. Teine oluline vaatenurk on omakorda see, kuidas pagulasse seadusandlikult suhtutakse. Pagulane ei ole tavaline elanik või immigrant. Tuleb meele pidada, et tegemist on isikuga, kes on kannatanud vaimse või füüsilise terrori all ja lõpuks on kogu protsess päädinud kodumaalt lahkumisega. Pagulane on erivajadusega inimene, kes vajab näiteks psühholoogilist abi. Siit tulenevalt vajaks ta ka palju seadusandlikke eeliseid. Taolisel arvamusel on ka Mart Nutt, leides, et pagulase puhul pole tegemist tavalise sisserändajaga, kes tuleb Euroopa Liitu otsima paremat elujärge.

„Pagulasel on erivajadused, pagulane on inimene, kes on lahkunud oma kodumaalt tagakiusamise eest. /.../ Näiteks ka sõjapõgenikud“ (20.06.2012)

Õiguslikul tasemel mõistavad poliitikud pagulaste õiguslikku eristaatust, mis neile rahvusvaheliselt on antud.

4.1.2 Vastandumine õigusdiskursusele

Ühelt poolt võib poliitik pidada kinni seadusandlusest ning tunnustada rahvusvahelist õigust, kuid missugused hoiakud neil antud teema puhul on, tuleneb nende isiklikust kokkupuutest ning üldistest ühiskondlikest hoiakutest antud valdkonnas.

Reformierakonna kunagine esindaja Kristiina Ojuland peab pagulasi üldjoontes õnne otsijateks.

„Ma ei toeta poliitikat, kus asüüli sildi all lubatakse riiki tuhandete kaupa hõlptuluotsijaid /.../“ 30.01.2013

Taoline väljenduslaad on pagulaste suhtes väga üldistav ning tegelikkuses ei saa pagulast „hõlptuluotsijaks“ nimetada. Vastavalt definitsioonile on tegemist põgenikuga, kes lahkub oma kodust kartes ohtu oma elule või kes on tagakiusatav (RT I, 21.12.2013, 5). Euroopas on juurdunud seisukoht, et kõik pagulased tahavad tulla Euroopasse. Tegelikkuses on üle 80 protsendi maailma pagulastest varjupaika saanud arenguriikides (UNCHR 2013: 13). Taolise näitaja puhul saab tõdeda, et paljud põgenikud ei jõua Euroopasse, vaid otsivad siiski kaitset lähimast riigist, kus see võimalik on. Seetõttu ei ole nad hõlptulu otsijad, vaid siiski põgenikud, kes tunnevad ohtu oma elule. Reaalselt jõuavad Euroopasse vaid vähesed ning pagulast nimetada õnneotsijaks on ebaetiline.

Lisaks on taoliselt ennast väljendanud analüüsivates meediaartiklites ka Ken-Marti Vaher. Poliitikute poolt seesuguse väärpildi loomist pagulasest saab nimetada isegi rassistlikuks. Van Dijk nimetab rassistlike tunnustena näiteks sotsiaalsete representatsioonide väljakujunemine ja jagamine, teatavate ressursside kaitsmine (nt. võrdsed õigused), suhted teiste gruppidega (nt. vastumeelsus immigrantide suhtes), iseloomulikud tegevused (nt. diskrimineerimine) ja vähemalt mingil määral ühine eesmärk (nt. segregatsioon, immigratsiooni piiramine) (van Dijk, 2005: 188). Tuues näitena Kristiina Ojulandi ütlused, selgub, et tegemist on selgelt rassistlike seisukohtadega.

„Riik peab eeskätt seisma oma kodanike eest ning alles seejärel tegelema teistega.“
(30.01.2013)

„Kui Eestil oleksid sotsiaalsed tagatised sama kõrged kui Soomes ja Rootsis, siis oleks siingi sadade asüülitaotlejate asemel kümneid tuhandeid, enamus nende hulgas õnneotsijaid.“
(30.01.2013)

Kuna Kristiina Ojuland ega ükski teine poliitik Eestis ei võtaks omaks rassistlike süüdistusi pagulasteemadel, siis van Djik väidab, et rassistlike hoiakute mitte tunnistamine viitab tegelikkuses veelgi suuremale rassismile (van Djik 1992: 89-90).

4.2 Majanduslik diskursus

Majandusliku diskursuse puhul käsitlevad poliitikud pagulasteemat ökonoomilisest aspektist lähtuvalt. Seetõttu tuuakse antud alapeatükis välja paguluse ja pagulaspoliitika plusse ja miinuseid lähtudes majanduslikest huvidest.

Kristiina Ojuland leiab, et riik ei saa pagulastele abi pakkudes elada üle omaenda võimete.

„Me ei ela globaalses külas, vaid konkreetsetes riikides ja nendel konkreetsetel riikidel on konkreetset rahalist võimalused. Eesti ei saa pagulaspoliitikas üle oma varju hüpata. Inimõigused on universaalsed, aga konkreetsete riikide võimalused on lokaalsed. Eesti täidab oma rahvusvahelisi kohustusi pagulaste osas mõistlikul moel ning teeb seda ka edaspidi“
(30.01.2013).

Seesugune seisukoht näitab Eesti majandusliku võimekuse piiratust abistamaks pagulasi. Poliitik tõdeb, et kuigi inimõiguste kaitsega tuleb tegeleda, siis vähendab abistamisvõimalust riikide rahaline olukord. Seejuures viitab ta, et tegemist pole mitte üksnes Eesti probleemiga. Ühelt poolt on antud väide mõistetav, kuid leian, et Eesti, kes annab võrreldes teiste Balti riikidega välja vähem rahvusvahelise kaitse seisundeid (UNCHR 2013a: 39), oleks oma majandustaset arvestades suuteline enamaks või vähemalt suuteline olema samal tasemel.

Teise aspektina toovad mitmed poliitikud välja, et pagulastele ei saa pakkuda enam kui suudetakse pakkuda oma enda kodanikele.

„Eesti põhiseaduses on teiste põhiõiguste seas tagatud õigus riigiabile puuduse korral. Olukorras, kus Eestis elab absoluutses vaesuses pea iga viies laps ehk üle 45 000 lapse, peab

valitsus pagulastega seotud probleemide lahendamise seadma konteksti, lähtudes eeskätt Eesti rahva huvidest.“ Kristiina Ojuland (30.01.2013)

„Eestimaalaste seisukohast on oluline, et siin varjupaiga leidnud oleks koheldud samal viisil, kui me oma Eestimaa inimestele toimetulekuraskuste korral lubada suudame, mitte eksklusiivsemalt.“ Marko Pomerants (10.04.2013)

Ühelt poolt saab välja lugeda selget majanduslikku põhjendust, kuid samas näitab Kristiina Ojulandi seisukoht, et kui ei suudeta täita kodanike majanduslikke õigusi, võib jätta täitmata ka esmased inimõigused.

Vastupidisel arvamusel on Reformierakonna esindaja Rait Maruste, olles üks väheseid peale IRL-i esindajate, kes esindab üldises pagulaspoliitikas oma erakonna programmi. Poliitik leiab, et immigratsiooni on Euroopas liiga kaua käsitletud kui koormat, kuigi seda võiks ära kasutada kui võimalust.

„Kui vananeva rahvastikuga heaolu-Euroopa tahab säilitada oma taset, rääkimata arengust, on vältimatu, et tuleb asüülipoliitikat muuta. See kehtib ka jõudsalt vananeva ning kahaneva rahvastikuga Eesti kohta“ (02.10.2012)

Taoline seisukoht, näitab tugevat poolehoidu liberaalsemale pagulaspoliitikale ning toob välja suured majanduslikud probleemid, mis Eestit võivad tulevikus ees oodata. Seetõttu on Rait Maruste, erinevalt Kristiina Ojulandist, poliitik, kes esindab Reformierakonna programmi põhimõtteid.

Üldiselt näevad poliitikud pagulastes ohtu Eesti majandusele ning eriti kardetakse sotsiaalse olukorra halvenemist. Lisaks rõhutatakse, et pagulasi ei saa kohelda enamalt kui seda Eesti elanike puhul tehakse. Samas on poliitilisi jõude, kes näevad olukorda vastupidiselt ning pagulastes positiivset võimalust Eesti riigi jaoks.

4.3 Eestluse ohustatuse diskursus

Antud alapeatüki all vaatlen lähemalt poliitikute arvamusi, mis on seotud Eesti elanikkonna ja valijate arvamustega ning eelkõige ajendatud eestlusest kui rahvusest. Poliitikud tuginevad tihtipeale oma seisukohtades rahva tahtele, mistõttu väljendub rahvusdiskursuses all otsene valijate mõju pagulaspoliitikale. Antud diskursus peegeldab otseselt ka rahva seisukohta antud teema puhul. Üheltpoolt on rahvas poliitika mõjutaja, teisalt on poliitik ka ise Eesti

elanik ning kannab enamjaolt samasuguseid väärtusi. Antud diskursuse all on tähtis käsitleda ka hirmu diskursust, sest pagulasteema puhul on Eestis hirmudiskursus paljuski ajendatud rahvuse püsijäämisest.

Marko Pomerants kui konservatiivse pagulaspoliitika esindaja tugineb selgelt rahva tahtele ning toob välja, et eestlaste hoiak pagulaste suhtes on negatiivne.

„Negatiivse suhtumise taustal on ootuspärane, et riigilt oodatakse pigem karmi rändepoliitika teostamist ja praeguse pagulaste väikese hulga säilitamist“ (10.04.2013)

Poliitik tugineb oma väljaöeldus 2010. aastal Saarpolli poolt läbiviidud uuringule, milles selgus, et negatiivset hoiakut soodustavad peamiselt arvamused, et sisseränne koormab Eesti sotsiaalsüsteemi, suurendab tööpuudust, suurendab konfliktiohtu ning suurendab eesti keele ja kultuuri hääbumise ohtu (Saarpoll 2010:17).

Eesti poliitikud põhjendavad negatiivset hoiakut pagulasvaldkonda Nõukogude Liidu ajal suure muulaste sisserände tõttu, mis valmistab siiamaani Eestile raskusi. Näiteks toob Sotsiaaldemokraatliku erakonna esindaja Sven Mikser antud põhjuse välja, kui põhjendab, miks Eesti ei peaks liituma Euroopa Liidu pagulaste ümberasustamise programmiga.

„/.../ Samas oleme skeptilised immigrantide jagamise suhtes liikmesmaade vahel kvootide alusel. Eesti puhul tuleks arvesse võtta, et meie absorbeerimisvõimele on seni suureks väljakutseks Nõukogude okupatsiooni ajal sisse rännanute integreerimine“ (13.05.2009)

Samal arvamusel on ka Kristiina Ojuland Reformierakonnast, selgitades, et eestlaste alalhoiustinkti tuleb mõista, sest Nõukogude okupatsiooni aegne pärand tänavapildis, arhitektuuris ja eluhoiakutes on jätnud sügava jälje eestlaste emotsionaalsesse mälli ning antud teema puhul tuleb seda kindlasti arvesse võtta. Lisaks toetub poliitik kunagisele Integratsiooni Fondi juhile Mati Luigele, kes viitas, et sellise hulga võõrelanike integreerimisega ühe riigi poolt nagu Eestil on täiesti erakordne.

„Nõukogude okupatsiooni tulemusena on meil Eestis ca 30 protsenti mitte-eestlasi. Nii suurt muulaste arvu ei ole üheski nn jõukas lääneriigis.“ (30.01.2013)

Poliitikud tuginevad oma hoiakutes Nõukogude Liidu aegsele hirmule, kui Eestisse saabus hulganisti muulaseid ning Eesti rahvuse püsijäämine oli ohus. Kohati võrdsustavad

poliitikud kunagist immigratsiooni Eestisse võrdväärseksena pagulusega, kartes, et siia saabub sama suur hulk varjupaigataotlejaid. Samas kui Kristiina Ojulang tõi välja, et üheski teises riigis pole niivõrd suurt võõrelanikke hulka, siis ei saa eeldada, et liberaalsem pagulaspoliitika tooks siia niivõrd suurt võõrelanikke juurdekasvu, sest üheski Lääneriigis, kus varjupaika on pakutud pikaaegselt, pole see viinud tulemusteni, mis Nõukogude-aegne immigratsioon Eestis. Seetõttu reprodutseerivad poliitikud elanikkonnas hirmu pagulastesse Nõukogude Liidu aegse immigratsiooni põhjal, mil oli ohus eestluse püsimajäämine.

4.4 Integratsioonidiskursus

Integratsiooni puhul on tegemist sotsiaalse protsessiga, milles ühiskonna elementidest kujuneb seoste ja suhete tihenemise ning korrastumise kaudu terviklik sotsiaalne süsteem (Vääri jt. 2006: 443). Seega käsitleb integratsioonidiskursus pagulaste integreerumist Eesti ühiskonda.

Poliitikud suhtuvad üldjoontes pagulaste integreerimisse negatiivselt. Kristiina Ojulang tunnistab, et riik on aktiivselt tegelenud pagulaste integreerimisega ning see on Eesti jaoks oluline teema.

„Integratsioon on Eesti jaoks ülimalt oluline teema. Riigis, kus muukeelne elanikkond moodustab ligi 30 protsenti, tuleb integratsioonile väga palju panustada. Seda on riik ka teinud. Pagulastele pakutakse tasuta keeleõpet ning noortele pakutakse lisaks eesti keelele ka tasuta täiendava keeleõppe võimalust keelelaagrites ja eestikeelsetes peredes.“ (25.01.2013)

Vastupidist tõdevad 2011. aastal Balti Uuringute Instituudi poolt läbi viidud uurimused. Näiteks tuuakse ühes uurimuses välja, et koolis käib vaid üks koolikohustuslik laps ning keeleõpe on puudulik (Kaldur ja Kallas 2011:16-17). Keel on aga üks oluline vahend edukaks integreerumiseks ühiskonda. Uuringutega nõustub ka Mart Nutt, et Eesti ei ole valmis pagulaste integreerimisega tegelema, ent peaks sellele rohkem tähelepanu pöörama. Siiski tunnistab ta, et Eesti on hoidnud selles suhtes õiget poliitikat, tuues põhjuseks, et kui riigil pole võimet integratsiooni korraldada, pole ka mõtet pagulaspoliitika suunda muuta.

„Kui meil ei ole valmisolekut ja võimekust integratsiooni korraldada, siis kui me muudaks pagulaspoliitikat märkimisväärselt liberaalsemaks, siis me võime olla silmitsi hoopis teiste probleemidega, mida riik enam ei suuda kontrollida.“ (20.06.2012)

Valmisolekust ja võimekusest integratsiooni korraldada on väheusutavad, sest poliitilisel tasemel puudub selleks ka tahe. Ken-Marti Vaher tõdes siseministrina, et pagulaste eesmärgiks pole Eestisse jääda ning enamik neist suundub koheselt peale rahvusvahelise kaitse saamise Skandinaaviasse või Lääne-Euroopasse. Suur enamus pagulastest ei kvalifitseeru kunagise ministri arvates poliitilise põgenikuna vaid on tulnud Euroopast otsima paremat elujärge. Seetõttu ei näe ta ka mõtet pagulaste integreerimist ühiskonda. Konteksti arvestades kommenteeris minister antud teemat selliselt, kui Inimõiguste Keskuse aastaaruanne pidas sobimatuks pagulaste paigutamist inimasutusest kaugele olevasse Illuka vastuvõtu Keskusesse.

„Varjupaigataotlejate sulandumisest meie ühiskonda ei ole mõtet rääkida, sest nende tegelik sihtmärk on liikuda Eestist kibekiiresti edasi eelkõige Skandinaaviasse või lääne-Euroopasse.“ (27.05.2011)

Integratsiooni peetakse küll oluliseks, kuid selleks puudub poliitilises seltskonnas võimekus, valmisolek ning eelkõige tahe, kuna pagulastes ei nähta nimetatud ringkonnas tulevast täisväärtuslike elanikena. Integratsioonis nähakse pigem ohtu ning mis võib tuua kaasa uusi probleeme.

4.5 Arenguabi diskursus

Poliitikute seas paistab silma, et parim lahendus tegelemaks pagulastega seonduvate probleemidega on teha ennetustööd, mis seisneb arengu- või humanitaarabi andmises abivajavatele riikidele. Eesti Välisministeerium defineerib arenguabi kui arengukoostööd, mis seisneb arenguriikidele suunatud rahalises toetuses, oskuste edasiandmises (tehniline abi) või materiaalses abis (Välisministeerium 2014).

Poliitikute arvates ei asenda see põgenike lubamist Eestisse, kuid on tõhus meede hoidmaks ära tulevasi probleeme antud valdkonnas ning on Eestile kordades odavam. Samuti viitab IRL-i ja Reformierakonna programm sellele, et riik peab toetama arenguabi. Sotsiaaldemokraatliku erakonna esindaja Hannes Hanso tõmbab paralleeli arenguabi ja haigusega võitlemise vahel. Tema arvates viib arenguabi mitteandmine samade tagajärgedeni kui haiguse ravimine siis, kui inimene on juba haigestunud. Üheltpoolt on tegemist loogilise võrdlusega, sest tegemist on osaliselt ennetava tegevusega. Teisalt on tegemist kahe täiesti erineva valdkonnaga, kus ühe eesmärk on edendada ja paremaks muuta pagulaste olukorda

Eestis ning teise puhul arendada olukorda arenguriikides ning mille tulemused on niivõrd pikaajalsed või ei pruugi tulemusi anda. Seetõttu, kas saab tegeleda probleemide ennetamisega, mis ei pruugi tulemust anda või jätta hooletusse juba hätta sattunud. Seepärast võib Hannes Hanso võrdlust haigusega tuua ka siinjuures näiteks. Kas võime vähem panna rõhku haigete ravimisele, kui eelistame tegeleda haiguse leviku likvideerimisega? Arvatavasti ei, ning seetõttu tuleks antud teemasid vaadata ikkagi võrdsetena.

„Arenguabi ülesanne on tekitada olukord, kus riigid saavad areneda ja ise oma elanikkonnale võimalusi pakkuda. See omakorda, vähemalt teoreetiliselt, peaks vähendama ka inimeste arvu, kes oma kodudest on sunnitud põgenema.“ Hannes Hanso (30.04.2013)

Poliitik toob näiteks ka Eesti kui arenguabi saaja Euroopa Liidu poolt ning püstitades küsimuse, miks Euroopa rikkamad riigid toetavad meid miljardite eurodega. Põhjusena toob ta välja, et Eestit vaadatakse kui ala, kus peab valitsema stabiilsus. Seetõttu on ka Eestil omakorda kohustus aidata endast vaesemaid riike. Antud võrdluse põhjal võib omakorda küsida, miks demokraatlikud Lääneriigid võtsid peale II maailmasõda vastu tuhandeid Eesti põgenikke ning kas meil seetõttu ei ole nüüd kohustus ka neid aidata, kes põgenevad mujalt. Marko Pomerants annab antud küsimusele vastuse, mis lähtub siiski Eesti enda välispoliitilisest huvist, mitte niivõrd tahtest aidata pagulast.

„Pole välistatud, et Eesti osaleb mõnes ümberasustamisprogrammis ad hoc, ent kindlasti ei peaks me seda tegema regulaarsetel alustel ning iga-aastaselt. Näiteks kui peaks ilmnema, et vaja on hädasti aidata mõnda teist liikmesriiki või Eestile olulist partnerit, siis tuleks sellist otsust kaaluda.“ (10.04.2013)

Arenguabi andmise olulisust näitab selle suurem rahastatus võrreldes kulutustega pagulastele. Kristiina Ojuland toob välja, et 2012. aastal toetati Illuka varjupaigataotlejate vastuvõtukeskust 232 162 euroga ning on arvamusel, et pagulaste toetamist tuleks jätkata praegusel tasemel. Samas suunas Eesti oma eelarvest 13,1 miljonit eurot arengukoostööle ja humanitaarabi. Antud summade suur erinevus näitab, et Eesti prioritseerib eelkõige arengu- ja humanitaarabi võrreldes pagulasprobleemidega tegelemisele ja parandamisele kodumaal.

4.6 Euroopa Liidu surve

Eesti varjupaigapoliitika on üks osa Euroopa Liidu ühtsest varjupaigapoliitikast. Seetõttu peavad liikmesriigid täitma ühiseid miinimumstandardeid varjupaiga andmisel ning põgenike vastuvõtmisel. Euroopa Liitu astumise järel pidi Eesti reformima oma pagulaspoliitikat olulisel määral, et viia siseriiklik õigus vastavusse Euroopa Liidu õigusega (Kallas ja Kaldur 2011: 6). Seetõttu oli vähem kui kümme aastat tagasi näha tugevat survet Euroopa Liidu poolt ning selle mõju ei saa olematuks pidada ka tänapäeval. Seetõttu käsitleb antud peatükk Eesti poliitikute suhtumist Euroopa Liidu pagulaste ümberasustamisprogrammi, mis on päevakorda tulnud viimastel aastatel. Nimetatud programmis osaleb hetkel 16 liikmesriiki (UNCHR 2012), mille hulka ei kuulu Eesti ning enamus poliitikuid suhtub sellesse skeptiliselt.

„Ma ei toeta Euroopa ühist migratsioonipoliitikat kvootide võrdse jaotamise mõistest lähtuvalt.“ Jüri Tamm (13.05.2009).

„Kui aga eesmärk on mehhanistslikult kvote jagada sisserändajatele, mille juures iga riik on kohustatud teatud arvu sisserändajaid maale lubama, siis olen selle suhtes pigem ettevaatlikult meelestatud.“ Edgar Savisaar (13.05.2009)

Taoline seisukoht näitab, et poliitikud ei ole huvitatud aitama neid liikmeriike solidaarsusest, kes kannatavad suure pagulaste surve all, nagu näiteks Itaalia või Kreeka. Sellele pöörab tähelepanu Rait Maruste, kelle sõnul ei saa Eesti antud probleemist ennast kõrvale hoida, sest inimeste (tööjõu) vaba liikumine on Euroopa Liidu üks aluspõhimõtteid ning Schengeni reeglistikku tõttu saab ühes riigis asüüli saanud isik liikuda teise. Seetõttu on pagulaste sotsialiseerimine ja integreerimine ka Eesti mure.

„Seega on uue asüülipoliitika üks lähipõhimõtteid solidaarsus. Ei ole enam nii, et igaüks toimetab omas riigis nii, nagu heaks arvab ja vajalikuks peab. Solidaarsus tähendab ühist vastutust ühtsete reeglite alusel ja ühist kulude jaotust.“ Rait Maruste (02.10.2012)

Rait Maruste seisukohaga nõustub ka IRL-i esindaja Liisa Pakosta, kes leiab, et Eesti ei saa mööda vaadata solidaarsuse küsimusest lihtsalt seetõttu, et geograafiliselt asetsevad suuremad kriisikolded Vahemere-äärsete riikide vahetus läheduses. Poliitik arvab, et kui Venemaal juhtuks näiteks looduskatastroof ning siia jõuaks hulga põgenikke, siis loodaks Eesti kindlasti tuge Euroopalt. Kuigi poliitik käsitleb oma ütluses põgeniku mõistet selle laiemas mõttes, on taoline seisukoht konservatiivse poliitika esindaja poolt siiski üllatav.

Eesti poliitikute mittesolidaarne suhtumine teistesse riikidesse võib tuleneda kohalikust integratsioonipoliitikast. Näiteks Ken-Marti Vaheri arvates ei ole mõtet rääkida pagulaste sulandumisest Eesti ühiskonda, sest nad lahkuvad esimesel võimalusel jõukamasse liikmeriiki. Seetõttu võibki tegemist olla ühe põhjusega, miks ei soovita osaleda Euroopa Liidu pagulaste ümberasustamisprogrammis. Kui poliitikud on veendunud, et pagulane ei jää Eestisse ning temasse ei ole mõtet investeerida, et kujundada pagulasest täisväärtuslik ühiskonna liige, siis on mõisteta, et ei soovita pagulasi ümberasustamisprogrammi raames Eestisse vastu võtta. Välisminister Urmas Paet on seda kommenteerinud järgnevalt.

„Eesti ei ole põgenike ümberasustamise programmiga liitumiseks veel valmis ja see ei ole ka veel väga mõistlik.“ (24.03.2014).

KOKKUVÕTE

Töö eesmärk oli uurida missugused on poliitikute arvamused pagulaspoliitikast ja kuidas need ilmnevad avalikes diskussioonides ning meediaartiklites. Lisaks oli töö analüüsi eesmärk mõista missuguses poliitilises suunas Eesti pagulaspoliitikas liigutakse. Diskursusanalüüsi abil lahati 12 erinevat meediaartiklit, kus poliitikud kajastasid oma isiklikke arvamusi seoses pagulaspoliitikaga ning kõik nad kuulusid Eesti nelja suurimasse erakonda. Üldjoontes ei lähtunud poliitikud oma seisukohtades, pagulusest ja pagulaspoliitikast, oma erakondlikust programmist. Enamjaolt olid poliitikute arvamused sarnased, kuid esines ka erinevaid seisukohti.

Poliitikute suhtumine pagulusse kui rahvusvahelise õiguse eristaatusesse oli mõistev ning kõrgelt aktsepteeritud. Kõik, kes antud teemat käsitlesid, tunnistasid, et Eesti peab tagama abivajajatele rahvusvahelise kaitse. Pagulaspoliitilisi teemasid pikemalt lahates väljendas enamus poliitikuid ennast pagulaste suhtes tegelikult vaenulikult ning mõnel juhul isegi rassistlikult. Suhtumises pagulusse tugineti õigusdiskursusele ning sellele vastandudes toodi välja majanduslikke ning rahvuslikke põhjendusi.

Pagulaspoliitilises kontekstis toetusid poliitikud erinevatele diskursustele, millest peamine oli majandus. Leiti, et riigi võimekus pagulasi aidata on eelkõige piiratud Eesti majandusliku seisundi tõttu. Üldjoontes oldi arvamusel, et Eesti tagab pagulastele kõik miinimumstandardid, et nad tuleksid edukalt toime elu sisseseadmisel võõras riigis ning olukord antud valdkonnas on hea.

Käsitledes pagulaspoliitika jätkusuutlikkust, lähtusid poliitikud diskursustest, millest peamised olid integratsiooni, Euroopa Liidu surve ning arenguabi diskursus. Üldjoontes leiti, et Eesti pagulaspoliitika on hetkel jätkusuutlik ning selle tagamiseks peab Eesti jätkama konservatiivset poliitikat. Erinevalt suhtuti integratsiooni, kuid enamus leidis, et riigil puudub selleks tahe ning kardeti, et tegelikkuses võib see viia hoopis uute probleemideni. Jätkusuutlikkuse tagab ka arenguabi edendamine, sest tegemist on ennetava tööga pagulasprobleemide puhul. Lisaks toodi enamiku poolt välja, et Euroopa Liidu solidaarsusel põhinev ümberasustamisprogramm pole Eesti puhul mõeldav, kuigi mõne poliitiku arvates oleks see võimalus, mis leevendaks survet Eesti vananevale rahvastikule ning rikastaks siinset kultuuri. Analüüsist lähtuvalt võib järeldada, et niipea Eesti oma suunda pagulaspoliitikas ei muuda ning jätkab konservatiivset teed.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Boyle, P. (1998). *Exploring Contemporary Migration*. Harlow: Pearson/ Prentice Hall.
2. Dusman, A. (2007). Pagulased eile, täna, homme. Kasutatud 26.05.2014
http://integratsioonikeskus.ee/PDF/Pagulased_eile_tana_homme_EST.pdf.
3. Eesti Inimõiguste Keskus. (2014). Inimõigused Eestis 2013. Kasutatud 05.05.2014
<http://humanrights.ee/inimoiguste-aruanne-2/inimoigused-eestis-2013/pagulaste-ja-varjupaigataotlejate-olukord/>.
4. Eesti Keskerakond. (2005). Programm. Kasutatud 26.05.2014
<http://www.keskerakond.ee/erakond/programm>.
5. Eesti Reformierakond. (2005). Programm. Kasutatud 26.05.2014
http://www.reform.ee/sites/default/files/uploads/Reformierakonna_programm.pdf.
6. Eesti Vabariigi Riigikogu. (2013). Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 354 SE. Kasutatud 17.04.2014
<http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=edbf43bb-d819-468a-bff5-f9d90e95b166&>.
7. Euroopa Liidu Komisjon, (2010). Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- Ja Sotsiaalkomiteele ja Regioonide Komiteele - Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala Euroopa kodanikele Stockholmi programmi rakendamise tegevuskava. Kasutatud 08.04.2014 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/;jsessionid=1v0nTFJWpm1GpGLbJKnPPTF9tLJmng8Q8BXSQYK nk1lHh9N792C!-1079227193?uri=CELEX:52010DC0171>
8. Flick, U. (2006). *An introduction to qualitative research*. London: SAGE.
9. Gortázar, C. jt. (2012). *European migration and asylum policies: coherence or contradiction? : an interdisciplinary evaluation of the EU programmes of Tampere (1999), the Hague (2004) and Stockholm (2009)*. Bruxelles: Bruylant

10. IOM. (2012). Pagulased ja Eesti meedia. Juhend ajakirjanikele. Kasutatud 28.05.2014
(<http://iom.ee/failid/content/Ajakirjanike%20juhendmaterjal%20-%20Pagulased%20ja%20eesti%20meedia%202012.pdf>).
11. Isamaa ja Res Publica Liit. (2014). Programm. Kasutatud 26.05.2014
<http://www.irl.ee/mida-me-teeme/valispoliitika>.
12. Kaldur K ja Kallas, K. (2011). Varjupaigataotlejate sihtrühma rahulolu ja ootuste hindamine neile pakutavate teenuste ja tingimuste osas. Kasutatud 26.03.2014
https://www.siseministeerium.ee/public/IBS_Intervjuude_raport.pdf.
13. Kalev, L. Ja Toots, A. (2011). *Poliitika ja valitsemise alused*. Tallinn: Maruste Kirjastus
14. Kallas K. ja Kaldur K. (2011). Eestis rahvusvahelise kaitse saanud isikute hetkeolukord ja integreeritus Eesti Ühiskonda. Kasutatud 26.03.2014
<https://www.siseministeerium.ee/public/IBS-RKS-raport-avalik.pdf>.
15. Kallas, K. (2011). Vastuvõtutingimused erivajadusega varjupaigataotlejatele: parimad praktikad. Kasutatud 26.03.2014
https://www.siseministeerium.ee/public/IBS_Parimate_praktikate_uuring.pdf.
16. Kallas, K. (2013). Eesti varjupaigapoliitika Euroopa perspektiivis. Kasutatud 26.05.2014 <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16023>.
17. Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Sulesepp.
18. Murray, C. ja Sixsmith, J. (2002). Qualitative health research via Internet: Practical and methodological issues. *Health Informatic Journal*, 8, 47-53.
19. Politsei- ja Piirivalveamet. (2007). Varjupaiga taotlemine Eestis. Kasutatud 01.06.2014 <https://www.politsei.ee/dotAsset/25105.pdf>.
20. Politsei- ja Piirivalveamet. Varjupaigastatistika. Kasutatud 26.03.2014
<http://www.politsei.ee/dotAsset/218156.pdf>.
21. Roots, L. ja Kallas, K. (2011). Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse ja Euroopa Nõukogu direktiivi 2003/9/EÜ, 27. jaanuar 2003 võrdlev analüüs

- erivajadustega isikute vastuvõtutingimuste osas. Kasutatud 26.03.2014
https://www.siseministeerium.ee/public/IBS_Oiguslik_analuus.pdf.
22. SA Eesti Migratsioonifond. Euroopa rändevõrgustik. (2009). *Eestis antavad kaitseisundid*. Kasutatud 29.03.2014
http://www.sisekaitse.ee/public/ERV/NON_EU_HARMONISED_Protection__final_EST.pdf.
23. Saarpoll. (2010). Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes. Kasutatud 11.05.2014
https://www.siseministeerium.ee/public/EPF/Pagulasuuring_ARUANNE.pdf.
24. Saharov, J. jt. (2011). Erivajadusega varjupaigataotlejatele pakutavate teenuste ja organisatsioonide kaardistamine ning teenustega rahulolu küsitlus. Kasutatud 26.03.2014
https://www.siseministeerium.ee/public/IBS_Teenusepakkujate_kusitluse_raport.pdf.
25. Sisekaitseakadeemia. (2011). *Eesti Rände- ja varjupaigapoliitika aruanne 2010*. Kasutatud 28.05.2014
http://www.sisekaitse.ee/public/ERV/2010_POLIITIKA_ARUANNE__ee_final.pdf
26. Sotsiaaldemokraatlik Erakond. (2012). *Sotsiaaldemokraatlik manifest*. Kasutatud 26.05.2014 <http://www.sotsdem.ee/maailmavaade/sotsiaaldemokraatlik-manifest/>.
27. Stern, E. ja Nohrstedt, D. (2001). *Crisis Management in Estonia: Case Studies and Comparative Perspectives*. Stockholm: Elanders Gotab.
28. Zacharie A.,(2014). Worldwide Europe. Pcd study. Eight case studies to promote policy coherencE for development. Kasutatud 30.03.2014
http://www.terveilm.ee/leht/wp-content/uploads/2012/12/WWE_-PCD-study_EN_2.pdf.
29. Teeväli, I. ja Viks, A. 2007. Kuidas saab varjupaigataotleja Eesti riigilt kaitset? Kasutatud 27.04.2014 <http://www.teretere.eu/kuidas-saab-varjupaigataotleja-eesti-riigilt-kaitset/>.
30. Uibopuu, H.-J. (2000). *Inimõiguste rahvusvaheline kaitse*. Tallinn: Juura.

31. UNCHR. (2012). *Executive Committee of the High Commissioner's Programme. Standing Committee 54th meeting*. Kasutatud 08.04.2014
<http://www.unhcr.org/5006a6aa9.html>.
32. UNCHR. (2013a). UNCHR Global Trends 2012. Kasutatud 08.04.2014
<http://www.unhcr.org/51bacb0f9.html>.
33. UNCHR. (2013b). UNCHR Global Appeal 2013 Update. Kasutatud 08.04.2014
<http://www.unhcr.org/50a9f819a.html>.
34. UNCHR. (2013c). Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries. Kasutatud 28.05.2014 <http://www.unhcr.org/5149b81e9.html>.
35. Vabariigi Valimiskomisjoni kodulehekülg. Arhiiv. Kasutatud 30.04.2014
<http://www.vvk.ee/arhiiv/>
36. van Dijk, T. A. (2005). *Ideoloogia: multidistsiplinaarne käsitus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
37. van Dijk, T. A. (1992). Discourse and the Denial of Racism. *Discourse Society*, 8, 87-118.
38. Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus. (2005). Kasutatud 17.04.2014
<https://www.riigiteataja.ee/akt/121122013005>.
39. Välismaalaste seadus. (2009). Kasutatud 17.04.2014
<https://www.riigiteataja.ee/akt/123122013069>
40. Välisministeerium. (2014). Mis on arengukoostöö? Kasutatud 28.05.2014
<http://www.vm.ee/?q=et/node/4527>
41. Vääri, E. jt. (2006). *Võõrsõnade leksikon*. Tallinn: Valgus

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Otto Fomotškin (sünnikuupäev: 17.04.1990),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Eesti poliitilised diskursused pagulaspoliitikas“, mille juhendajaks on Judit Strömpl,

1. 1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1. 2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.06. 2014